

УДК: 338.28 (339)

KONSEKWENCJE KORZYSTANIA Z USŁUG PRYWATNYCH FIRM WOJSKOWYCH PRZEZ PAŃSTWA

Marlena Janiga

*Uniwersytet Wrocławski, Instytut Studiów Międzynarodowych,
ul. Koszarowa 3/21, Wrocław, Polska, 51-149,
e-mail: marlena.janiga@vp.pl*

Prywatyzacja bezpieczeństwa państw jest szczególnie widoczna w XXI wieku. Państwa w różnym stopniu korzystają z usług prywatnych podmiotów. Autorka artykułu podjęła próbę zbadania, jak wpływ PMC na bezpieczeństwo może się różnić w poszczególnych krajach. Należy również podkreślić, że odmienna sytuacja ma miejsce w państwach silnych oraz w państwach słabych i rozwijających się. Niekiedy państwa słabe są zmuszone do skorzystania z usług prywatnego sektora w celu rozwiązania określonego problemu. W artykule została podjęta próba dokonania analizy konsekwencji korzystania z usług PMC. W artykule zbadane są pozytywne oraz negatywne aspekty zlecenia PMC różnego rodzaju zadań. Dotyczy to zarówno państw silnych, jak również państw słabych i rozwijających się. Niektóre wady i zalety, wynikające ze współpracy na linii państwo – PMC, można przypisać obu kategoriom państwa, które zostały użyte w artykule. Wśród najważniejszych pozytywnych konsekwencji można wyróżnić zmniejszenie wydatków na obronność, uzyskanie pomocy doświadczonych profesjonalistów, a także zwiększenie skuteczności sił zbrojnych oraz policji, które zostaną odciążone. Natomiast do wad na pewno należy zaliczyć zmniejszenie roli państwa na rzecz prywatnych firm wojskowych, nieprzejrzystość działania kontraktorów, a co za tym idzie możliwość oszukiwania zleceniodawcy na duże sumy pieniędzy. Dodatkowo, dla słabych państw pomoc kontraktorów niekiedy mogą pogłębiać chaos w kraju. W artykule została zwrócona uwaga na różnorodność sytuacji państw, korzystających z usług PMC, co powoduje, że nie można ustalić uniwersalnego schematu konsekwencji wynikających z nawiązania współpracy z PMC. Zatem każdy przypadek takiej współpracy należy analizować osobno, pozwoli to przewidzieć chociażby częściowo konsekwencji wynikających z zatrudnienia pracowników PMC do realizacji kontraktu.

Słowa kluczowe: Prywatne firmy wojskowe (PMC); państwa silne; państwa słabe; państwa rozwijające się; państwa upadłe.

Wstęp

XXI wiek jest okresem wzmożonej działalności prywatnych firm wojskowych. Przedsiębiorstwa te wykazują się dużą aktywnością w obszarze funkcjonowania państwa. Działania te są widoczne na całym świecie, w szczególności w Stanach

Zjednoczonych, gdzie jest najwięcej zarejestrowanych firm. Na potrzeby niniejszego artykułu prywatne firmy wojskowe (z jęz. angielskiego Private Military Companies, dalej: PMC) będą definiowane jako legalnie zarejestrowane, ponadnarodowe przedsiębiorstwa, które oferują komercyjne usługi, zakładające możliwość użycia siły, stosując do tego odpowiednie środki militarne [8, s. 60]. Powyższa definicja obejmuje zarówno usługi o charakterze defensywnym, jak i ofensywnym. Współcześnie państwa opierają się na usługach wykonywanych przez kontraktorów, co powoduje pewnego rodzaju implikacje bezpieczeństwa. Korzystanie z komercyjnych usług prywatnych podmiotów niesie za sobą pozytywne, jak również negatywne konsekwencje dla państwa i jego bezpieczeństwa. Pomocny w napisaniu niniejszego artykułu był dorobek zagranicznych badaczy ze względu na to, że w Polsce materia ta wciąż pozostaje swego rodzaju *novum* w badaniach naukowych. Mimo iż kwestia PMC ma bezpośredni wpływ na bezpieczeństwo państwa, to w polskich badaniach politologicznych poruszone zagadnienie zostało zaprezentowane jedynie pobieżnie. Niezwykle cenne źródło stanowi monografia R. Uesselera *Wojna jako usługa. Jak prywatne firmy wojskowe niszczą demokrację*. Stanowi to swego rodzaju kompendium wiedzy o PMC. Autor porusza wiele problemów związanych z aktywnością prywatnych podmiotów. Skupia się na roli PMC w odniesieniu do różnorodnych klientów. Uessler przytacza interesujące informacje na temat działalności kontraktorów, które pozwalają stworzyć obraz działania firm oraz ich pracowników. Niniejszy artykuł zawiera również odniesienia do *Privatising security – law, practice and governance of private military and security companies*. Opracowanie zawiera liczne informacje dotyczące typologii PMC, która jest określana przez ofertę przedsiębiorstwa. Na tej podstawie można spróbować ustalić charakter działań oraz profil działalności. Równie mocno polegano na C. Holmqvist, której *Private security companies. The case for regulation* traktuje o prywatyzacji bezpieczeństwa w państwach słabych, jak również w państwach silnych, a także o wyzwaniach prawnych stojących przed instytucjami narodowymi oraz międzynarodowymi w celu uregulowania kwestii PMC.

Poleganie w pewnych kwestiach na usługach, które oferują PMC, nie jest jednoznaczne. Wiąże się z tym szereg różnego rodzaju konsekwencji, których klient, zatrudniający prywatną firmę z sektora bezpieczeństwa, może na początku współpracy nie dostrzegać. W związku z korzystaniem z usług PMC można wyróżnić nie tylko pozytywne aspekty, ale również negatywne. Warto natomiast dodać, że istnieją pewne przypadki, gdy pomimo świadomości istnienia złych stron współpracy z daną firmą, klient jest poniekąd zmuszony z różnych przyczyn do skorzystania z jej usług. Niewątpliwie, nie wszyscy znajdują się w tej samej sytuacji, co w rezultacie może przynieść różnorakie konsekwencje. Aczkolwiek, podejmując decyzję o nawiązaniu współpracy z prywatną firmą wojskową, trzeba mieć na uwadze ewentualne korzyści oraz ryzyko wynikające z podjętej relacji.

W szczególnej sytuacji są rządy, które korzystają z usług PMC. Muszą dokonać wnikliwej analizy, zrobić zestawienie zysków i zagrożeń. Rząd, który nawiązuje współpracę z PMC, musi mieć na uwadze opinie swoich obywateli. Negatywnie postrzegana relacja może odbić się na wyniku następnych wyborów. Przedmiotem

analizy niniejszego artykułu są konsekwencje wynikające z korzystania z usług PMC przez państwo. Na ten wybór wpłynęła sytuacja współczesnych przedsiębiorstw, które cieszą się coraz większym zainteresowaniem, pomimo wielu zawirowań prawnych, a także negatywną stroną współpracy z PMC. Celem badawczym niniejszego artykułu jest analiza konsekwencji, będących wynikiem współpracy państwa z podmiotami prywatnymi. W niniejszym artykule zostały sformułowane następujące hipotezy:

I. pomimo negatywnych konsekwencji, państwa niekiedy nie mają wyboru i są zmuszone do zatrudnienia kontraktorów,

II. pozycja na arenie międzynarodowej silnych państw sprawia, że kraje te mogą sobie pozwolić na współpracę z PMC, lekceważąc przy tym negatywne rezultaty owych stosunków.

Artykuł traktuje o konsekwencjach korzystania z usług prywatnych firm wojskowych przez państwa słabe i silne. Poświęcono osobną uwagę na wady i zalety współpracy PMC

z państwem silnym oraz osobno z państwem słabym. Daje to bardziej przejrzysty obraz skutków, będących rezultatem podpisania kontraktu rządu z prywatnymi firmami.

W artykule została użyta metoda porównawcza, pomocna w zrozumieniu różnicy pomiędzy państwami silnymi a państwami słabymi, co więcej jakie skutki niesie ze sobą korzystanie przez te państwa z usług PMC. Z kolei metoda dedukcji była użyteczna do analizy poszczególnych konsekwencji nawiązywania współpracy rządu z prywatnymi podmiotami wojskowymi.

1. Pozytywne aspekty zlecenia zadań prywatnym firmom wojskowym przez państwa rozwinięte¹.

Decydując się na współpracę z prywatnymi podmiotami, zleceniodawca liczy na duże korzyści płynące z tej relacji. Motywy zatrudniania firm z sektora prywatnego przez państwa są różne. W przypadku państw rozwiniętych praktyka zlecenia podmiotom prywatnym poszczególnych zadań jest powszechna. Z powodu, iż w krajach rozwiniętych PMC są zakładane oraz oficjalnie w nich prowadzą działalność, rządy państw, w których mają swoją siedzibę chętnie podejmują współpracę z firmami wojskowymi. Władza wykonawcza w kraju preferuje nawiązywanie relacji z krajowymi podmiotami. Jest to wynikiem większego zaufania do firm w sektorze prywatnym, które podlegają pod jurysdykcję tegoż państwa. Dla władzy stanowi to swego rodzaju zabezpieczenie przy powierzaniu PMC jakichkolwiek zadań. W ten sposób kraj będzie posiadał szereg środków do pociągnięcia do odpowiedzialności przedsiębiorstwo oraz jego pracowników. Ponadto, zatrudniając rodzimą firmę, władza ma gwarancję, że przedsiębiorstwo użyje wszelkich środków, które są odpowiednie do warunków krajowych.

Wśród najczęściej wymienianych zalet outsourcingu bezpieczeństwa spotyka się zmniejszenie wydatków z budżetu państwa [2, s. 80]. Jest to spowodowane tym, że nierzadko PMC posiadają swoje własne ośrodki analityczne, wywiadowcze, centra szkoleniowe. Z utrzymaniem tychże ośrodków oraz opracowywaniem nowych

¹ Państwa rozwinięte – rozumiane jako suwerenne państwa, posiadające wysoce rozwiniętą gospodarkę oraz zaawansowaną infrastrukturę technologiczną.

strategii, projektów uzbrojenia, a także ich wykonaniem wiąże się olbrzymie kwoty. Ponadto, do tego należy doliczyć także zmniejszenie wydatków na opiekę zdrowotną, żołąd, świadczenia emerytalne, jak również korzyści wynikające ze statusu weterana [3, s. 4]. Kongresowe Biuro Budżetowe oszacowało, że redukcja sił zbrojnych od końca lat 80. XX wieku zapewniła oszczędności z tytułu obniżonego funduszu emerytalnego o prawie 12 miliardów USD [3, s. 4].

W związku z powyższym, rządy niekiedy decydują się na rozwiązania proponowane przez prywatne podmioty, gdyż wynika to z gospodarności podejmowanych działań rządowych. Dzięki redukcji wydatków rządowych, zaoszczędzone pieniądze można wydać na inne, równie ważne kwestie. Od decyzji rządu, na co te pieniądze będzie można przeznaczyć, będzie zależała opinia obywateli. Pieniądze przypisane na kwestie ważne dla społeczeństwa będą miały pozytywny wpływ na wizerunek władzy wykonawczej, zaufanie obywateli do rządu, a w konsekwencji mogą się przyczynić do wyniku następnych wyborów politycznych. Aczkolwiek zagospodarowanie oszczędzonych pieniędzy z budżetu państwa będzie zależało w ostateczności tylko i wyłącznie od rządu.

Nie tylko oszczędności z faktu zatrudniania prywatnych firm wojskowych są zaletą. W parze z redukcją wydatków idzie także wzrost skuteczności administracji publicznej, policji oraz sił zbrojnych [2, s. 80]. Dzięki delegowaniu poszczególnych zadań na podmioty prywatne administracja publiczna zostaje w pewien sposób odciążona. Tym samym, niektóre struktury administracji mogą się skupić na innych sprawach, nie poświęcając tak dużo uwagi na kwestię, za którą odtąd będzie odpowiedzialna prywatna firma. To samo dotyczy funkcjonowania policji czy sił zbrojnych. Podpisanie kontraktu z PMC w znaczący sposób podniesie poziom skuteczności działania struktur odpowiedzialnych za bezpieczeństwo lokalne, jak i państwowe. Współpraca z prywatnym sektorem może przyczynić się do zwiększenia bezpieczeństwa w kraju, dzięki poświęceniu przez policję i siły zbrojne większej uwagi na swoje najważniejsze zadania. Jednostki policyjne mogą zwiększyć swoją skuteczność w pilnowaniu porządku i bezpieczeństwa wśród obywateli, jeśli zostanie nawiązana kooperacja z PMC w zakresie szkolenia funkcjonariuszy. Dzięki temu zostaną zaoszczędzone fundusze, cenny czas. Mimo to, kwalifikacje policjantów zostaną podniesione. W podobny sposób można opisać przypadek sił zbrojnych. Armia, której głównym celem jest strzeżenie nienaruszalności granic oraz suwerenności państwa, a także zagwarantowanie bezpieczeństwa i pokoju, może skupić na realizacji swoich zadań poprzez poleganie na rozwiązaniach dostarczanych przez prywatne firmy wojskowe. Mogą to być systemy uzbrojenia, opracowywanie analiz, doradztwo lub wsparcie logistyczne, które jest istotne dla prawidłowego funkcjonowania sił zbrojnych w szczególności z dala od bazy.

Niezaprzeczalną korzyścią z podpisania kontraktu z PMC jest uniknięcie potencjalnych ofiar z własnych sił zbrojnych [11, s. 10]. Jest to kontrowersyjna kwestia, gdyż dotyczy życia i zdrowia wielu ludzi. Angażując się w konflikt, władza musi mieć świadomość, że taka decyzja może być kosztowna ze względu na potencjalne ofiary. O ile konflikt dotyczy państwa poniesione ofiary wydają się być oczywistym faktem, z którym obywatele muszą się pogodzić. Zupełnie inna sytuacja

jest, gdy kraj z własnej woli bądź w wyniku zobowiązań sojuszniczych decyduje się na uczestnictwo w rozwiązaniu konfliktu. Dane społeczeństwo nie chce ponosić konsekwencji wynikających z podejmowanych przez rząd działań. Niezrozumiałe jest dla części społeczeństwa ryzykowanie życia wielu żołnierzy dla sprawy, która bezpośrednio ich nie dotyczy. Nie wyrażając zgody na uczestnictwo własnych sił zbrojnych w misji za granicą, władza tego kraju jest zmuszona do zmiany planów. Nie będąc w stanie wysłać na misję swoich żołnierzy, często podejmowana jest decyzja, by zlecić to zadanie kontraktom z prywatnych firm wojskowych. W ten sposób społeczeństwo nie będzie miało powodów do niezadowolenia, natomiast zobowiązania sojusznicze zostaną zrealizowane. W sytuacji, gdy śmierć poniesie osoba, która jest ubrana po cywilnemu pomimo iż wykonuje zadania należące do sił zbrojnych, społeczeństwo nie jest tak bardzo oburzone, jak w przypadku śmierci żołnierza. Dlatego, by nie powodować wzbурzenia wśród opinii publicznej, rząd często decyduje się na takie rozwiązanie. Jest to też podyktowane chęcią utrzymania władzy podczas kolejnych wyborów w kraju, a każde działanie budzące sprzeciw bądź niezadowolenie społeczeństwa skutkuje wynikiem w głosowaniu.

Kolejną zaletą wynikającą z relacji pomiędzy rządem a PMC jest prowadzenie polityki w sposób elastyczny [11, s. 8]. Przez to pojęcie można rozumieć prowadzenie polityki w taki sposób, by osiągnąć jak największe korzyści dla kraju. Przykładem może być elastyczna polityka prowadzona przez Stany Zjednoczone w krajach byłej Jugosławii. USA zdołały zdobyć trzy strategiczne korzyści: wpływ na równowagę sił na świecie, zachowanie oficjalnego stanowiska «uczciwego pośrednika» oraz podtrzymanie embarga ONZ z 1991 roku na sprzedaż broni którejkolwiek ze stron walczących [11, s. 8]. Aczkolwiek, Stany Zjednoczone podpisały kontrakt z MPRI by wesprzeć Chorwatów w konflikcie z Serbami. Było to działanie, które nie powodowało oficjalnego poparcia którejkolwiek ze stron, nie wymagało również poparcia Kongresu, a co najważniejsze nie było potrzeby, by wysłać swoje wojska do rozwiązania konfliktu na Bałkanach. Ponadto, państwa niekiedy preferują podpisywanie kontraktów z firmami wojskowymi do realizacji zadań w regionie, gdzie toczą się walki, gdyż nie chcą podejmować ryzyka, że zostaną bezpośrednio wciągnięte w konflikt, oficjalnie się angażując.

Równie ważną zaletą korzystania z usług PMC jest ich elastyczność oraz szybkość działania [1]. Przedsiębiorstwa wojskowe w stosunkowo krótkim czasie potrafią wysłać swoich pracowników wraz z niezbędnym sprzętem w praktycznie każde miejsce na świecie. Dyrekcja bądź zarząd firmy decyduje od wysłaniu swoich pracowników, by zrealizować dany kontrakt. Nie muszą czekać na czyjąkolwiek zgodę, tak jak w przypadku Kongresu USA, który musi wyrazić zgodę na użycie sił zbrojnych. Dużym ułatwieniem dla tego typu firm jest posiadanie swego rodzaju filii niekiedy na kilku kontynentach bądź posiadanie bazy danych z kontaktami do sprawdzonych wcześniej osób, które są w pełnej gotowości do realizacji zadania.

Wśród zalet można również wymienić fakt, że gdyby państwa decydowały się na zatrudnianie PMC w ramach operacji pod egidą Organizacji Narodów Zjednoczonych, skuteczność tego typu misji byłaby większa. ONZ działa mozolnie, jeśli chodzi o rozmieszczenie oddziałów pokojowych, których poziom wyszkolenia i uzbrojenia jest

na niskim poziomie [2, s. 80]. Tym samym powoduje to rozciągnięcie w czasie misji pokojowej, a jednocześnie zwiększenie kosztów jej prowadzenia. Rozwiązaniem mogłoby być uczestnictwo PMC, które w zdecydowanie krótszym czasie oraz za mniejsze wynagrodzenie byłoby w stanie przeprowadzić operację pokojową. W przypadku potencjalnych uchybień kontraktorów, państwa, które podpisały umowę z poszczególnymi firmami, byłyby odpowiedzialne za działanie podmiotów prywatnych z sektora bezpieczeństwa.

Do pozytywnych aspektów należy także różnorodność usług, które oferują prywatne firmy wojskowe [5, s. 613]. Wspomniana kwestia jest niezmiernie ważna. Wynika z tego, iż im szersza jest zakres usług, tym większe szanse na zdobycie klienta. W rezultacie, co było wielokrotnie podkreślane, zwiększone zostaną możliwości maksymalizacji zysków. Równie ważna jest zdolność przedsiębiorstw do dostosowywania się do potrzeb klienta. Wskazane działania mają wpływ na pozyskiwanie większej ilości klientów, w porównaniu z podmiotami, które opisanych praktyk nie stosują. Oprócz tego, adaptowanie się do indywidualnych wymagań zleceniodawcy zwiększa zaufanie klienta, który odczuwa, że wszelkie jego życzenia, co do wypełnienia kontraktu, zostaną zrealizowane.

2. Korzyści płynące ze współpracy państw słabych i rozwijających się z prywatnymi firmami wojskowymi.

Największą korzyścią, będącą rezultatem kooperacji z PMC, dla państw słabych² targanych konfliktami, jest stosunkowo szybka oraz zakończona sukcesem stabilizacja sytuacji wewnętrznej w kraju [7]. Bezwłoczna reakcja na rozgrywające się wydarzenia jest kluczowa, by nie dopuścić do rozlania konfliktu na inne podmioty państwowe. Na przestrzeni wieków można było zaobserwować, że walki, które rozprzestrzeniały się w inne regiony, niosły ze sobą szereg negatywnych zjawisk, do których można zaliczyć między innymi epidemie, głód, migracje, zniszczoną gospodarkę. Te wszystkie czynniki łączą się ze sobą, tworząc niewyobrażalną tragedię dla tysięcy ludzi dotkniętych wojną. W ostateczności, kraje zaangażowane w konflikt stają się coraz bardziej słabe, natomiast aparat państwowy, nie mogący poradzić sobie z trudną sytuacją, zaczyna być jeszcze bardziej niewydolny. W takich sytuacjach potrzeba szybkiej reakcji, gotowych rozwiązań, by ustabilizować sytuację. Natomiast w dłuższej perspektywie opracować odpowiednie strategie działania, by odbudować zniszczone struktury państwowe oraz gospodarkę. Podręcznikowym przykładem błyskawicznego działania PMC w kraju słabym jest przypadek spektakularnej interwencji Executive Outcomes w Sierra Leone i wyparcie Zjednoczonego Frontu Rewolucyjnego. W wyniku bezradności na okrucieństwo ze strony rebeliantów wobec niewinnych ludzi, rząd sierraleoński zdecydował się zatrudnić pracowników Executive Outcomes, by powstrzymać falę bestialstwa. Od 1992 roku wojna pochłonęła 15 000 osób, wpłynęła na uchodźstwo 1,5 mln ludzi, zrujnowała gospodarkę kraju. Regularne siły zbrojne kraju były bezsilne wobec rebeliantów. Żołnierze byli słabo wyszkoleni, a większości przypadków skorumpowani [10, s. 109]. Rząd jednak mógł liczyć na pomoc ponad 250 byłych żołnierzy pracujących dla EO, a także eskadrę śmigłowców bojowych, dzięki którym możliwe stało się

² Państwa słabe cechuje niski potencjał gospodarczy, polityczny oraz military.

wypchnięcie rebeliantów z dala od kopalni diamentów w Koidu, a tym samym przychodząc na ratunek cywilom.

Do zalet z tytułu zatrudnienia PMC przez państwa słabe można również zaliczyć fakt, że podmiotom prywatnym płaci się wtedy, gdy państwo ma zapotrzebowanie na zrealizowanie konkretnego zadania [4, s. 15]. Przeciwnie jest z formacjami, które są na utrzymywane z budżetu państwa, pomimo iż mogą być nieprzydatne w danej chwili, nieudolne bądź skorumpowane. Jest to duży kłopot oraz spore obciążenie dla krajów słabych gospodarczo. Państwa słabe, upadające bądź upadłe borykają się z wieloma problemami, natomiast finansowanie nieudolnych struktur, których zadaniem jest utrzymanie porządku i bezpieczeństwa wcale nie poprawia sytuacji wewnętrznej. Poleganie w krótkim okresie na usługach oferowanych przez PMC mogłoby pomóc w odbudowaniu poczucia bezpieczeństwa obywateli, przywrócić porządek w kraju, a dzięki reorganizacji struktur policyjnych i sił zbrojnych oraz programom szkoleniowym prowadzonym przez kontraktorów dla funkcjonariuszy publicznych, istniałaby możliwość na wprowadzenie nowoczesnych oddziałów opartych o zachodnie wzorce demokratyczne. W konsekwencji, takie działania podniosłoby poziom demokracji w poszczególnych krajach.

Inną pozytywną stroną zatrudniania PMC przez państwa słabe jest fakt, że decydując się na współpracę z podmiotem prywatnym, rząd otrzymuje zapewnienie o realizacji powierzonego zadań przez szereg specjalistów z różnych dziedzin oraz z całego świata. Największe firmy o znaczącej reputacji mają ułatwione zadanie, gdyż mogą sobie pozwolić na zatrudnienie wyborowych pracowników z dużym doświadczeniem wojskowym. Pracownicy poszczególnych firm stanowią swoistą elitę, która może się poszczycić posiadanymi umiejętnościami, wiedzą często specjalistyczną oraz doświadczeniem. Rząd w kraju będzie miał pewność, że za realizację kontraktu odpowiadają profesjonaliści. Stanowi to o tyle ważny element ze względu na to, iż gdy zawiodły formacje państwowe w wykonaniu zadania, cała nadzieja na pomoc leży na współpracy z kontraktorami.

3. Negatywne konsekwencje korzystania z usług podmiotów prywatnych przez państwa silne.

Pomimo wielu korzyści będących rezultatem współpracy PMC z rządami, istnieją również wady takiego działania. Choć wiele z opisanych poniżej aspektów dotyczy również państw słabych, to warto podkreślić negatywne konsekwencje w tychże krajach w osobnym podrozdziale³. Jest to podyktowane faktem, że w krajach słabych sytuacja diametralnie różni się od sytuacji w państwach rozwiniętych.

Do wad należy zaliczyć kierowanie się przez kontraktorów ideą maksymalizacji zysków [6, s. 53]. Dla nich najważniejsze będzie dbanie o własny interes, dobro innych podmiotów będzie miało dla nich znaczenie drugorzędne. Jest to zachowanie odmienne od tego, które reprezentuje władza państwowa, której celem jest dbanie o interes narodowy oraz dla której aspekty ekonomiczne schodzą na dalszy plan, gdy dotyczy to realizacji interesu publicznego. Dla kontraktorów, dla których najważniejsze jest wynagrodzenie, będzie zależało na stałym i bezpiecznym dopływie

³ Ze względu na ograniczone ramy artykułu wskazane zagadnienie nie może być w pełni zaprezentowane, gdyż porusza inny wątek badawczy.

pieniędzy, co w konsekwencji może oznaczać, iż w trakcie realizacji kontraktu, będą celowo opóźniać wykonanie zapisów umowy, by zarobić jak najwięcej. Taka praktyka może okazać się ryzykowna w szczególności, gdy państwo zdecyduje się na współpracę w zakresie dostarczenia wsparcia bojowego przez PMC. W przypadkach konfliktów najbardziej liczy się czas, by jak najszybciej doprowadzić do zakończenia prowadzenia walk. Jest to ważna kwestia ze względu na to, że w pewnych sytuacjach i warunkach konflikt może się rozlać na inne państwa, tym samym destabilizując sytuację w regionie. Jednocześnie nasuwa się myśl, czy PMC wykonują swoją pracę sumiennie i skutecznie tak, jak w przypadku sił zbrojnych. W momencie, kiedy kontraktorzy umyślnie będą przedłużać kontrakt, mogą się zdarzyć pewne uchybienia, które w ostatecznym rozrachunku będą miały wpływ na efekt końcowy wykonanej pracy.

Kolejną ważną kwestią jest brak kontroli nad działaniami PMC. Brakuje instytucji bądź wydzielonych biur, które zajęłyby się pilnowaniem prywatnych firm wojskowych. Mimo iż nie istnieje żadna stała kontrola nad podmiotami prywatnymi w sferze bezpieczeństwa, to gdy dojdzie do skarg na PMC podczas realizacji kontraktu, dopiero wtedy przeprowadzane są kontrole odpowiednich instytucji państwowych [12, s. 186]. W ten sposób PMC mogą oszukiwać swojego zleceniodawcę na duże sumy pieniędzy. Prywatne firmy wojskowe cieszą się dużą niezależnością, co może prowadzić do nadużyć przy wykonywaniu zadań dla rządu. Przykładem mogą być skargi żołnierzy na to, że ich ubiór nie jest tak czysty, jak być powinien, a także to, że warunki bytowe zapewnione przez PMC oraz usługi żywienia im nie odpowiadają [12, s. 186].

Poprzedni aspekt łączy się również z brakiem odpowiedzialności oraz bezkarnością pracowników PMC. Dotyczy to, opanowanych do perfekcji, sposobów na wyszukiwanie luk w prawie. Funkcjonowanie firm w Internecie powoduje trudności w pociągnięciu PMC do odpowiedzialności. Wynika to z faktu, że część podmiotów prywatnych funkcjonuje jedynie jako przedsiębiorstwo internetowe bez oficjalnej siedziby. Lawirowanie wśród przepisów prawnych opłaci się firmom, gdyż są w stanie uniknąć niekiedy poważnych konsekwencji wynikających z niedotrzymania warunków umowy. W ten sposób firmy oraz ich pracownicy często mogą się czuć bezkarnie tak, jak to było w przypadku zachowania w Bośni pracowników DynCorp, których największą karą była utrata pracy. Choć są zobowiązani do przestrzegania prawa międzynarodowego oraz krajowego na terenie państwa, w którym realizują kontrakt, nierzadko dochodzi przypadków łamania prawa, a w tym pogwałcenia praw człowieka. Sądownictwo krajowe w niektórych przypadkach również komplikuje możliwość pociągnięcia do odpowiedzialności kontraktorów. Przykładem może być Sąd Federalny w USA, który orzekł, że proces nie może odbyć w kraju, ponieważ wydarzenia mające miejsce poza granicami nie są objęte jurysdykcją amerykańskiego wymiaru sprawiedliwości. Istnieje więc dylemat, czy faktycznie można zaufać firmom, które mogą wykorzystać klienta i pozostać bezkarne.

Następną wadą, która idzie w parze z bezkarnością jest brak transparentności kontraktów. Chaos wyłaniający się z zapisów kontraktu może skutecznie utrudnić

dochodzenie swoich praw na drodze sądowej, choć zleceniodawcy często sami wymagają od PMC, by umowa była skonstruowana w taki sposób, by móc wysuwać roszczenia prawne. Brak wyraźnych zapisów co do metod i środków realizacji kontraktu może prowadzić do licznych naruszeń prawa. W przypadku Stanów Zjednoczonych problemy mogą się pojawiać z kontraktami wartymi mniej niż 50 milionów USD. Jest to spowodowane tym, że tego typu kontrakty nie wymagają zgody Kongresu, co więcej, nie musi być poinformowany o podpisanej umowie przez prezydenta czy Departament Stanu [11, s. 11]. Taka praktyka powoduje, że Kongres nie posiada żadnej kontroli nad działaniami PMC. Ponadto, tego typu kontrakty nie trafiają do opinii publicznej, która jest nieświadoma podjętych działań.

Negatywne konsekwencje mogą się również pojawić w relacji PMC – siły zbrojne [12, s. 203]. Wspomniane już było wyżej o nieporozumieniach pomiędzy armią a prywatnymi firmami. Często w tego typu relacjach występuje utrudniona komunikacja oraz brak wymiany informacji. To powoduje napięcia pomiędzy tymi dwoma podmiotami, a w konsekwencji może prowadzić do utrudnionej współpracy oraz małej skuteczności w wypełnianym zadaniu. Powodem napięć mogą być również różnice w wynagrodzeniach dla żołnierzy oraz kontraktorów. Wykonując podobne zadania, wynagrodzenia jednych i drugich mogą się znacząco różnić. Skutkuje to niskim poziomem motywacji żołnierzy. Członkowie sił zbrojnych mogą się również czuć bezużyteczni w sytuacjach, gdy państwo zatrudnia PMC do wykonania zadania należącego stricte do armii. Żołnierze mogą się również czuć poszkodowani, ponieważ niektóre firmy prywatne mają do swojej dyspozycji znacznie lepszy sprzęt i systemy broni [9, s. 36]. W ten sposób wojskowi mogą odczuwać nierówności, gdy wykonując podobne misje, muszą polegać na zdecydowanie gorszym sprzęcie. Równie ważnym czynnikiem sprzyjającym napięciom na linii wojsko – PMC jest fakt, że żołnierze są zobowiązani do wzięcia udziału w misji, w której ryzykują własnym życiem. W przypadku podmiotów prywatnych, kontraktorzy mogą odmówić wykonania takiego zadania, nie ponosząc przy tym żadnych konsekwencji. Rezultatem może być bunt wśród żołnierzy, jak również niechęć do zaciągania się nowych adeptów do wojska.

Kolejnym problemem może być zagrożenie bezpieczeństwa narodowego w przypadku korzystania usług wywiadowczych oraz informacyjnych prywatnych podmiotów [12, s. 196]. Poleganie państwa na PMC w tak wrażliwych sektorach, dotyczących bezpieczeństwa wewnętrznego może zostać wykorzystane przeciwko rządowi. Skutkować to może wieloma nadużyciami kontraktorów, a w najgorszym wypadku mogą przyczynić się do wojny informacyjnej, której skutki mogą być tragiczne dla losów kraju. Niekontrolowane zbieranie informacji o innych państwach, a także ich obywateli dzięki najnowocześniejszym technologiom może zagrażać swobodom obywatelskim [12, s. 197]. Podejmując współpracę z PMC w zakresie usług wywiadowczych, rządzący państwem muszą mieć świadomość tego, jakie konsekwencje będą wynikały z tej relacji.

4. Wady korzystania z usług sektora prywatnego przez państwa słabe i rozwijające się.

Wysoce problematyczną kwestią może być utrata pozycji władzy wykonawczej, która posiada środki do stosowania siły [12, s. 236]. Rząd niejako sam się pozbawia swoich atrybutów, delegując pewne zadania do wykonania przez prywatne firmy wojskowe. Istnieją także sytuacje, kiedy państwo będzie zmuszone⁴ do podjęcia współpracy z PMC. Może to nastąpić, między innymi, gdy państwo będzie zbyt słabe, by posiadać własne jednostki odpowiedzialne za bezpieczeństwo bądź te jednostki będą wykonywały swoje obowiązki bardzo nieudolnie i nieskutecznie. W momencie, gdy bezpieczeństwo, które jest dobrem publicznym, zostaje przekazane pracownikom firm nastawionych na zysk, dochodzi do sytuacji, w której bezpieczeństwo może zostać niesprawiedliwie podzielone. Konsekwencją nierównomiernej dystrybucji bezpieczeństwa może być w dłuższym czasie konflikt pomiędzy warstwami społecznymi. Jeśli część obywateli będzie miała ograniczony dostęp do bezpieczeństwa, społeczeństwo będzie się czuło pokrzywdzone działaniami rządu, co w rezultacie przyczyni się do utraty zaufania do władzy. W ostateczności, takie działanie może prowadzić do konfliktów wśród społeczeństwa, które w przyszłości mogą powodować destabilizację sytuacji wewnętrznej.

W krajach słabych można się spotkać również z przypadkami, gdzie w zamian za wykonanie usług PMC uzyskiwało koncesje na wydobycie surowców naturalnych. W ten sposób rząd pozbawia się szansy na rozwój gospodarczy kraju. Co więcej, zaprzepaszcza możliwość na poprawienie warunków swoich obywateli, którzy na co dzień walczą z biedą, głodem, chorobami. Jeśli PMC nie posiada koncesji na wydobycie surowców naturalnych, niekiedy łączą się z podmiotami gospodarczymi, tworząc wielkie holdingi [12, s. 211]. Jest to obopólna współpraca, gdyż koncerny przemysłowe, takie jak Shell, BP, Bechtel czerpią korzyści płynące z kooperacji z PMC, których zadaniem jest ochrona działalności przed miejscową ludnością. Z kolei PMC w ten sposób mogą bardzo łatwo się wzbogacić. Nie tylko przedsiębiorstwa walczą z miejscowymi o bogactwa naturalne, PMC służą również interesom innych krajów. Jest to szansa dla innych krajów, by uzyskać wpływy w danym regionie świata. Natomiast opór społeczności w poszczególnych krajach dotyczy chęci wyparcia obcych podmiotów, którzy plądrują jego zasoby naturalne, czyli to, co ma najcenniejsze⁵. Wielu mieszkańców czuje się oszukanych przez rząd, wyprzedający dobra narodowe. W rezultacie, próbują się jakoś wzbogacić, napadając na koncerny naftowe bądź zajmując kopalnie diamentów. Wymieniona praktyka jest swoistym

⁴ Najlepszym przykładem jest przytoczony przypadek współpracy Sierra Leone oraz Executive Outcomes.

⁵ Za przykład może służyć próba puczu zorganizowanego przez byłych kontraktorów z Executive Outcomes w 2004 roku w Gwinei Równikowej. Pucz miał na celu obalenie dyktatora Obianga Nguema, który był wspierany przez USA oraz MPRI. Przyczyną podjęcia takiego kroku był konflikt interesów koncernów oraz państw, które je popierały. Gwinea Równikowa jest uważana za raj naftowy, dlatego nie dziwi fakt, że finansiści z całego świata pragną części udziałów w oczekiwanych zyskach z wydobycia ropy naftowej [12, s. 212].

błędym kołem, gdyż firmy, które miały pomóc w stabilizacji sytuacji wewnątrz kraju, tak naprawdę przyczyniają się do jeszcze większego chaosu.

Kolejnym negatywnym aspektem jest fakt, że w długim okresie PMC mogą jedynie szkodzić państwom słabych, a nie im pomagać. W związku z tym, sukces odniesiony przez prywatne firmy wojskowe może być niekiedy tylko fasadą stabilizacji oraz bezpieczeństwa w kraju. Złudne poczucie bezpieczeństwa jest bardzo krótkie. Później następuje zderzenie z rzeczywistością, gdzie okazuje się, że problemy, które destabilizują sytuację w kraju wciąż są nierozwiązane. Warto też dodać, iż w państwach słabych grupy rebeliantów również zatrudniają PMC⁶, co znacznie bardziej komplikuje kwestię bezpieczeństwa. Ponadto, obecność obcych podmiotów powoduje wrogie nastawienie wśród miejscowej społeczności.

Równie ważne jest to, że PMC w krajach słabych mogą się czuć na tyle pewnie, by mogło dochodzić do przypadków łamania praw człowieka. W sposób lekceważący mogą się odnosić do miejscowej ludności, której dobro nie będzie stanowiło celu nadrzędnego. Jeśli spotkają się z oporem mieszkańców dla ich działalności, nie będzie dla nich stanowiło żadnej przeszkody, by potraktować ich brutalnie.

Zakończenie.

Rząd państwa, nawiązując współpracę z PMC, musi mieć na uwadze, że istnieją pozytywne i negatywne konsekwencje owej relacji. Z kooperacji może niekiedy wynikać więcej wad niż zalet. Jednakże nie zawsze państwo ma przywilej, by móc wybrać, jak najkorzystniejszą dla siebie opcję. Istnieją przypadki, gdy państwa są zmuszone do nawiązania współpracy z podmiotem prywatnym ze względu na brak możliwości rozwiązania problemu w inny sposób. Państwa rozwinięte dzięki swojej pozycji na arenie międzynarodowej mają możliwość, by zlecić zadania w sektorze bezpieczeństwa PMC, nie zważając na niekorzystne strony współpracy z takim podmiotem. Reasumując, należy stwierdzić, że istnieją liczne pozytywne, jak i również negatywne aspekty korzystania z usług prywatnych firm wojskowych. Każdy przypadek kooperacji pomiędzy państwem a prywatnym przedsiębiorstwem powinien być rozpatrywany osobno. To pozwoli przewidzieć chociażby część konsekwencji wynikających z zatrudnienia pracowników PMC do realizacji kontraktu. Warto uwzględnić, iż pozbawia się części swojej niezależności, delegując wykonanie zadania dotyczącego bezpieczeństwa kraju na podmioty prywatne, które rządzą się własnymi regułami.

BIBLIOGRAFIA

1. *Brooks D.* Contractors face Iraq combat / April 6 2004. – http://www.pbs.org/newshour/bb/middle_east-jan-june04-contractors_4-6/.
2. *Caparini M., Schreier F.* Privatising security: law, practice and governance of private security companies / Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces / Occasional Paper 2005 /No. 6.
3. *Congressional Budget Office*, Military compensation: balancing cash and noncash benefits / Washington D. C / 2004.

⁶ Executive Outcomes wspierało rebeliantów UNITA w Angoli, Omega doradzała rebeliantom w Kongo, izraelskie firmy wojskowe wspierały powstańców RUF w Sierra Leone [12, s. 86].

4. *Holmqvist C.* Private Security Companies: the case for regulation /Stockholm International Peace Research Institute / Policy Paper 2005 / No. 9.
5. *Leander A.* The market for force and public security: the destabilizing consequences of private military companies / Journal of Peace Research / 2005 / Vol. 42 / No. 5.
6. *Madej M.* Prywatne firmy wojskowe – implikacje dla bezpieczeństwa międzynarodowego / Stosunki Międzynarodowe – International Relations / 2008 / Vol. 37 / t. 1–2.
7. *Malaby S.* Paid to make peace / Washington Post / June 4 2001, <http://www.sandline.com/hotlinks/article9.html>.
8. *Ortiz C.* The private military company: an entity at the center of overlapping spheres of commercial activity and responsibility / G. Kümmel T. Jäger, Private military and security companies: chances, problems, pitfalls and prospects /VS Verlag für Sozialwissenschaften / Wiesbaden 2007.
9. *Singer P. W.* Can't win with 'em, can't go to war without 'em. Private military contractors and counterinsurgency /Foreign Policy at Brookings / Policy Paper 2007 / No. 4.
10. *Smith E. B.* The new condottieri and US policy: the privatization of conflict and its implications /Parameters / Winter 2002/2003.
11. *Stranger A., Williams E.* Private military corporations – benefits and costs of outsourcing security /Yale Journal of International Affairs / 2006.
12. *Uesseler R.* Wojna jako usługa. Jak prywatne firmy wojskowe niszcą demokrację / Warszawa : Wydawnictwo Sic, 2008.

Стаття надійшла до редколегії 01.09.2016

Прийнята до друку 15.10.2016

НАСЛІДКИ ВИКОРИСТАННЯ ДЕРЖАВАМИ ПОСЛУГ ПРИВАТНИХ ВІЙСЬКОВИХ ФІРМ

Марлена Яніга

*Інститут міжнародних досліджень, Вроцлавський університет,
вул. Кошарова 3/21, Вроцлав, Республіка Польща, 51-149,
e-mail:marlena.janiga@vp.pl*

Приватизація безпеки держав стала особливо помітною в ХХІ ст. Автор статті звернула увагу на проблеми користання сучасними державами з послуг приватних військових фірм (Private Military Companies – PMC), та їх вплив на рівень безпеки в країні. Помітна різниця в користанні з таких послуг є між країнами сильними та слабкими, а також такими, які знаходяться на низькому рівні розвитку. В статті підкреслено позитивні та негативні наслідки користання з послуг PMC так для сильних країн, як і для слабких. В зв'язку з різноманітною ситуацією країн, які використовують послуги PMC, не існує універсальної схеми наслідків такої співпраці. Кожен випадок повинен розглядатися окремо, що дозволить, принаймні частково, передбачити державам наслідки користання з послуг працівників PMC.

Ключові слова: приватні військові фірми (PMC); сильні країни; слабкі країни; країни що розвиваються; недієздатні країни.

**THE CONSEQUENCES OF USING PRIVATE MILITARY COMPANIES
SERVICES BY STATES****Marlena Janiga**

*University of Wrocław, Institute of International Studies,
3/21, Koszarowa Str., Wrocław, Poland, 51-149,
e-mail: marlena.janiga@vp.pl*

The privatization of state's security is especially apparent in the 21st century. States use services of private military companies with varying degrees. The author of this article attempts to determine, how an impact of PMC on security may differ in various states. It needs to be highlighted that different situations is in the efficient states and also in weak or failed states. Sometimes weak states are forced to cooperate with private companies to solve some problems. The author tries to analyze the consequences of using the services of PMC. The article examines advantages and disadvantages of outsourcing PMC different kinds of tasks. It concerns as well strong states as weak and developing ones. Some pluses and minuses arising from cooperation between state and PMC we can assign to both of categories of state which were used in the article. Among the most important positive consequences the author distinguishes a reduction of defense expenditures, help of experienced professionals, increase of armed forces and police's effectiveness. There are also some negative aspects. Relying on private sector causes a reduction of state's role. There is a risk that actions of contractors will not be transparent and thus the possibility of cheating the customer for large sums of money. In addition, relation between state and private military companies may intensify chaos in the country. The article emphasizes the diversity of situations of countries using the services of PMC, however it causes problems with determining a universal scheme of consequences arising from cooperation with PMC. Thus, every single case of such cooperation needs to be analyzed separately. It allows to predict some of the consequences of signing a contract with PMC.

Key words: Private military companies; PMC; strong states; weak states; developing states; failed states.